

Att genomföra insatser för att stödja en jämlik och kunskapsbaserad hälso- och sjukvård för personer som har utsatts för sexuellt våld

Rapport 2 av 3 - Kunskapsstöd med fokus på nätbaserat sexuellt våld och med fokus på personer med skadligt bruk och beroende som är utsatta för sexuellt våld

Att genomföra insatser för att stödja en jämlik och kunskapsbaserad hälso- och sjukvård för personer som har utsatts för sexuellt våld

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen. Vid citat ska källan uppges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovspersonens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats. På begäran kan vi ta fram publikationen i ett alternativt format för personer med funktionsnedsättning. Skicka frågor om alternativa format till alternativaformat@socialstyrelsen.se.

Artikelnummer: 2024-12-9350

Publicerad: www.socialstyrelsen.se, december 2024

Att genomföra insatser för att stödja en jämlik och kunskapsbaserad hälso- och sjukvård för personer som har utsatts för sexuellt våld

Förord

Den 9 mars 2023 fick Socialstyrelsen i uppdrag *Att genomföra insatser för att stödja en jämlik och kunskapsbaserad hälso- och sjukvård för personer som har utsatts för sexuellt våld* (diarienummer Dnr 5.7–17179/2023). I uppdraget ingick att göra en fördjupad kartläggning och analys av hälso- och sjukvården för personer som har utsatts för sexuella övergrepp och sexuellt våld och föreslå ändamålsenliga och kostnadseffektiva insatser för att utveckla vården. I detta ingick också att analysera behovet av en nationell stödfunktion samt att analysera behovet av och ta fram kunskapsstöd och utbildningsinsatser för hälso- och sjukvården.

Redovisningen av regeringsuppdraget består av tre delar: Rapport 1 – *”Kartläggning och fördjupad analys av hälso- och sjukvården för personer som har utsatts för sexuella övergrepp och sexuellt våld”*.

Föreliggande rapport 2 har titel *”Kunskapsstöd med fokus på nätbaserat sexuellt våld och med fokus på personer med skadligt bruk och beroende som är utsatta för sexuellt våld”* och rapport 3 *”Behovet av en nationell stödfunktion som kan fungera som ett kunskapscentrum (NKC) och stöd för hälso- och sjukvården i frågor som rör sexuellt våld - Socialstyrelsens bedömningar och förslag”*.

Socialstyrelsen ska redovisa resultaten av uppdraget till Regeringskansliet senast den 15 december 2024. Socialstyrelsen vill tacka alla som med engagemang och stort kunnande har deltagit i arbetet.

Föreliggande projekt genomfördes på Avdelningen för Kunskapsstyrning för hälso- och sjukvården, enheten för vägledning för hälso- och sjukvård 1. Projektledare var Birgit Heuchemer, vetenskaplig metodstödare var Anna Backman och ansvarig enhetschef var Maria Areblad.

Björn Eriksson
Generaldirektör
Socialstyrelsen

Att genomföra insatser för att stödja en jämlik och kunskapsbaserad hälso- och sjukvård för personer som har utsatts för sexuellt våld

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	5
Kunskapsstöd om nätbaserat sexuellt våld för hälso- och sjukvårdspersonal inom elevhälsan och på ungdomsmottagningar	5
Kunskapsstöd riktat till hälso- och sjukvårdspersonal som möter personer med skadligt bruk och beroende och personer som befinner sig i hemlöshet som har varit utsatta för sexuellt våld	6
Regeringsuppdraget.....	7
Produkter i föreliggande Rapport 2	8
Kartläggning av psykologiska och psykosociala insatser för personer som utsatts för sexuellt våld	8
Nätbaserat sexuellt våld mot barn och unga	10
Metod / Genomförande	10
Sammanställning av kunskapsunderlag	11
Juridiska aspekter av nätbaserat sexuellt våld	16
Att samtala med personer med skadligt bruk och beroende och personer som lever i hemlöshet om sexuellt våld	20
Metod / Genomförandet	20
Innehåll och utformning av kunskapsstöd	21
Ytterligare behov av kunskapsstöd	22
Kunskapsstöd riktat till barn och unga	22
Att ge riktat stöd till barn och unga med intellektuell funktionsnedsättning och/eller autism.....	22
Referenser	23
Bilaga 1. Metodbeskrivning Kunskapsstöd om nätbaserat sexuellt stöd	25

Att genomföra insatser för att stödja en jämlik och kunskapsbaserad hälso- och sjukvård för personer som har utsatts för sexuellt våld

Sammanfattning

Utifrån kartläggning och analys av hälso- och sjukvårdspersonalens behov av ökade kunskaper i möte med personer som är sexuellt våldsutsatta skapades följande kunskapsstöd:

Kunskapsstöd om nätbaserat sexuellt våld för hälso- och sjukvårdspersonal inom elevhälsan och på ungdomsmottagningar

Ökade kunskaper om fenomenet nätbaserat sexuellt våld avseende barn och unga i ålder 0–17 år behövs för att kunna öka upptäckten av de som är utsatta. Enligt behovskartläggning saknas denna kunskap bland just yrkesverksamma inom elevhälsa och ungdomsmottagningar.

Kunskapsstödet fokuserar därför på kunskapshöjande information om förekomst och olika former av nätbaserat sexuellt våld, samt inkluderar perspektiv på både offer och förövare. Aspekter att beakta i behandlande och/eller preventivt syfte adresseras och ett konkret frågeformulär för att öka upptäckten introduceras. Vidare ingår information om de juridiska aspekterna av sexualbrott via nätet.

Kunskapsstödet har utformats i form av en nedladdningsbar broschyr och planeras inkluderas i plattformen för elevhälsans vägledning.

Kunskapsstödet är baserat på ett vetenskapligt kunskapsunderlag som redovisas i denna rapport.

Som utbildningsinsats kommer ett webinarium att genomföras våren 2025 där även lärexemplet SEXIT [1] kommer att presenteras som ett konkret verktyg för implementering av upptäckt. Webbinariet kommer i första hand riktar sig mot personal inom elevhälsan och ungdomsmottagningar.

Kunskapsstöd riktat till hälso- och sjukvårdspersonal som möter personer med skadligt bruk och beroende och personer som befinner sig i hemlöshet som har varit utsatta för sexuellt våld

Kartläggningen beskriver även behovet av ett kompletterande kunskapsstöd med fokus på personer med skadligt bruk och beroende och personer som befinner sig i hemlöshet. Framför allt identifierades ett behov av att samla och medvetandegöra befintlig kunskap för att stärka implementeringen av befintlig kunskap och därmed öka upptäckt av sexuell våldsutsatthet i denna särskilt utsatta grupp. Kunskapsstödet utformades som ett komplement till befintliga utbildningar med fokus på målgruppens unika behov. Aspekter som påverkar upptäckt och behandling av sexuellt våld för denna grupp adresseras. Vidare så är befintligt kvalitetssäkrade åtgärder kopplade till detta kunskapsstöd. Kunskapsstödet är i form av ett nedladdningsbart diskussions- och reflektionsmaterial i PowerPoint som kan användas av den enskilde yrkesutövaren eller användas i en arbetsgrupp t.ex. på APT.

Att genomföra insatser för att stödja en jämlik och kunskapsbaserad hälso- och sjukvård för personer som har utsatts för sexuellt våld

Regeringsuppdraget

Regeringsuppdraget *Att genomföra insatser för att stödja en jämlik och kunskapsbaserad vård för personer som har utsatts för sexuellt våld* (S2023/00970) består av följande delar som redovisas i parallella rapporter:

- **Rapport 1: Kartläggning och fördjupad analys av hälso- och sjukvården för personer som har utsatts för sexuella övergrepp och sexuellt våld**

Socialstyrelsen ska analysera behovet av ändamålsenliga och kostnadseffektiva insatser för att utveckla hälso- och sjukvården för såväl barn som vuxna som har utsatts för sexuella övergrepp och sexuellt våld.

Socialstyrelsen ska göra en fördjupad kartläggning och analys av hälso- och sjukvården för personer som har utsatts för sexuella övergrepp och sexuellt våld och föreslå ändamålsenliga och kostnadseffektiva insatser för att utveckla vården.

Socialstyrelsen ska också analysera behovet av och ta fram kunskapsstöd och utbildningsinsatser för hälso- och sjukvårdspersonal om sexuellt våld, dess konsekvenser och hur sådant våld kan upptäckas, särskilt i de fall patienter söker vård för andra symtom

- **Rapport 2: Kunskapsstöd med fokus på nätbaserat sexuellt våld och med fokus på personer med skadligt bruk och beroende som har utsatts för sexuellt våld (föreliggande rapport)**

Socialstyrelsen ska utifrån behovskartläggningen som beskrivits ovanför ta fram kunskapsstöd och utbildningsinsatser för hälso- och sjukvårdspersonal om sexuellt våld, dess konsekvenser och hur sådant våld kan upptäckas.

- **Rapport 3: Behovet av en nationell stödfunktion som kan fungera som ett kunskapscentrum (NKC) och stöd för hälso- och sjukvården i frågor som rör sexuellt våld - Socialstyrelsens bedömningar och förslag**

Socialstyrelsen ska analysera behovet av en nationell stödfunktion som kan fungera som ett kunskapscentrum och stöd för hälso- och sjukvården i frågor som rör sexuellt våld.

Läs mer om delprojekt 1 och 3 i deras slutrapporter eller i den bifogade gemensamma sammanfattningen.

Att genomföra insatser för att stödja en jämlik och kunskapsbaserad hälso- och sjukvård för personer som har utsatts för sexuellt våld

Produkter i föreliggande Rapport 2

Föreliggande rapport fokuserar således på att ta fram kunskapsstöd till hälso- och sjukvårdspersonal utifrån följande behov av kunskapsstöd som identifierades i Rapport 1:

Behov av Kunskapsstöd	Produkt Kunskapsstöd
Ta fram kunskapsstöd med tillhörande utbildningsinsats om upptäckt av och vård efter nätbaserat sexuellt våld mot barn och unga riktad till hälso- och sjukvårdspersonal inom elevhälsan och ungdomsmottagningar	Broschyr riktad till hälso- och sjukvården inom elevhälsan och ungdomsmottagningar, se bilaga 1. Webbminut med fokus på kunskap om olika aspekter av nätbaserat sexuellt våld samt förslag till konkret samtalsverktyg.
Anpassa befintliga utbildningar till olika gruppers behov t.ex. hbtqi-personer, personer som har en funktionsnedsättning, personer med missbruk/beroendeproblematik, personer i hemlöshet samt barn och unga	Ett kompletterande kunskapsstöd primärt för hälso- och sjukvårdspersonal inom primärvården som möter personer med skadligt bruk och beroende och personer som befinner sig i hemlöshet.
Paketera, uppdatera och strukturera de utbildningar som redan finns, enligt innehåll och målgrupp och gör dem lättillgängliga för hälso- och sjukvårdspersonal, framförallt inom primärvård.	Socialstyrelsens kommunikationsavdelning bedriver ett revideringsarbete på Socialstyrelsens externa webbsida "kunskapsguiden" för att uppdatera och tillgängliggöra kunskapsstöd och utbildningar med fokus på våldsutsatthet inklusive sexuell våldsutsatthet.

Kartläggning av psykologiska och psykosociala insatser för personer som utsatts för sexuellt våld

Parallellt med föreliggande rapport har Statens Beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) fått i uppdrag av regeringen ([Kap 5 ur Skr. 2016/17:10](#)) att i samråd med Socialstyrelsen ta fram kunskapsunderlag som Socialstyrelsen behöver för att ta fram kunskapsstöd avseende vård för personer som utsatts för sexuellt våld, inklusive prostitution.

SBU har utifrån detta uppdrag tagit fram tre kunskapsunderlag om vård för personer som utsatts för sexuellt våld [2-4]. I kunskapsunderlagen sammanställs forskning om psykologiska och psykosociala insatser inom hälso- och sjukvård och etiska aspekter för berörda personer, praktik och

Att genomföra insatser för att stödja en jämlik och kunskapsbaserad hälso- och sjukvård för personer som har utsatts för sexuellt våld

forskning adresseras. Kunskapsunderlagen har följande grupper av personer i fokus:

- Barn 0–7 år
- Personer med intellektuella funktionsnedsättningar
- Vuxna med komplex PTSD

De viktigaste slutsatserna från SBU-rapporterna:

- Det vetenskapliga stödet är otillräckligt för att dra slutsatser om effekter av psykosociala insatser/ behandling och om psykologisk behandling vid sexuellt våld för de tre sårbara grupperna.
- Trots det otillräckliga stödet bör hälso- och sjukvården ändå behandla och stötta de tre sårbara grupperna.
- Om patienter inte erbjuds vård saknas möjligheter till metodutveckling och forskning om effekterna av psykosociala insatser och psykologisk behandling.
- Att bli utsatt för sexuellt våld är ett allvarligt övergrepp som innebär kränkningar av personens integritet, självbestämmande och värdighet. Det kan medföra en betydande negativ påverkan på framtida livskvalitet och skada personens möjligheter till att leva ett tryggt, rikt och självständigt liv. Etiska värden som hälsa och välbefinnande, autonomi och integritet, men även professions- och forskningsetiska aspekter är viktiga att beakta.

SBU:s slutsatser beaktas i föreliggande rapport genom fokuset på barn och unga i kunskapsstödet riktat mot elevhälsan och ungdomsmottagning [2]. Även vuxna med komplex PTSD [3] berörs genom kunskapsstödet om gruppen personer med skadligt bruk och beroende och personer som befinner sig i hemlöshet.

Personer med intellektuell funktionsnedsättning adresseras i den avslutande delen av rapporten som handlar om möjliga kunskapsstöd framöver.

I den följande delen av rapporten presenteras arbetet med följande kunskapsstöd:

- Nätbaserat våld mot barn och unga - ett kunskapsstöd för hälso- och sjukvårdspersonal inom elevhälsan och ungdomsmottagningar
- Att samtala med personer med skadligt bruk och beroende och personer som befinner sig i hemlöshet – ett kunskapsstöd för hälso- och sjukvårdspersonalen inom primärvården

Nätbaserat sexuellt våld mot barn och unga

ett kunskapsstöd för hälso- och sjukvårdspersonal inom elevhälsan och ungdomsmottagningar

Metod / Genomförande

I enlighet med Socialstyrelsens process för att ta fram kunskapsstöd ingår det att ta fram vetenskapligt underlag för den identifierade frågeställningen. Kunskapsstödet ska i första hand utgå ifrån systematiska översikter då dessa, om de är välgjorda och riskerna för bias är minimerade, bedöms bäst visa på det samlade vetenskapliga underlaget i frågan. En systematisk översikt kännetecknas av en systematisk och transparent metod för att söka litteratur, göra urval, kvalitetsgranska studier och redovisa och sammanställa resultaten. Följande moment har ingått i att ta fram ett vetenskapligt kunskapsunderlag avseende frågeställning om *nätbaserat sexuellt våld gällande barn och unga*:

- Litteratursökning av informationsspecialist med begäran om systematiska översikter i första hand och rapporter och avhandlingar i Norden i andra hand.
- Granskning av de inkomna systematiska översikter (n=27) med hjälp av kvalitetsgranskningsverktyget ROBIS där två granskare utförde självständiga bedömningar för varje relevant översikt som sedan diskuterades i de fall bedömningen skiljde sig åt, och enades kring bedömning av risken för bias (låg/hög/oklar).
- Relevansgranskning och summering av rapporter och avhandlingar.
- Vetenskaplig författare anlätades för att syntetisera innehållet i de systematiska översikter som hade god eller måttlig kvalitet.
- Sammanställning av kunskapsunderlaget då det vetenskapliga underlaget kompilerades med rapporter och avhandlingar.

En mer utförlig beskrivning av kvalitetsgranskningen finns i bilaga 1.

Utifrån kunskapsunderlaget sammanställdes broschyren, se bilaga 2, i samarbete med externa experter, interna sakkunniga, kliniskt verksamma och jurist. Implementering av kunskapsstödet planeras i form av ett webinarium våren 2025, samt i form av en informationskampanj riktad mot verksamheter inom hälso-och sjukvården som arbetar med barn och unga.

Sammanställning av kunskapsunderlag

Det presenterade kunskapsunderlaget har primärt utgått från systematiska översikter ur internationella vetenskapliga tidskrifter. I enlighet med Socialstyrelsens metoder för kvalitetsgranskning har endast de översikterna med hög eller måttlig metodologisk kvalitet inkluderats i underlaget. Sakkunskap har inhämtats ifrån Fil. Dr. Marie Brännvall från VGR:s kompetenscentrum om våld i nära relationer, som även agerat vetenskaplig författare.

Förekomst av nätbaserat sexuellt våld

Sexuellt nätbaserat eller digitalt våld är ett fenomen som är relativt nytt och ett växande forskningsfält. I samband med smartphone och sociala mediers intåg har fenomenet blivit en relativt vanlig del av ungdomars upplevelser och sexuella utveckling [5-7]. Den uppskattade förekomsten av att ha blivit utsatt för nätbaserat sexuellt våld, oavsett formen, bland ungdomar är runt 20% i internationella studier [7, 8]. En svensk rapport kunde visa på liknande siffror från svenska gymnasieungdomar redan 2015 [9]. En annan svensk enkätundersökning med elever i Västernorrland från 2023 såg att drygt hälften av alla tjejer fått en 'dickpic' det senaste halvåret och drygt hälften hade blivit ombedda att få bilder eller videoklipp med naket eller sexualiserat innehåll, mot deras vilja [10]. Motsvarande siffror för killarna i samma undersökning är sex respektive tolv procent.

I den internationella litteraturen om de som utsätter andra för nätbaserat sexuellt våld är de relativt sett färre än de som är utsatta, med uppskattning kring 0,3 – 18% [7, 11]. De som utövar nätbaserat sexuellt våld har alltså flera som de utsätter våldet för. Alla kön kan utöva och utsättas för nätbaserat sexuellt våld, men det är vanligare att äldre pojkar och män utövar våldet och att flickor och kvinnor utsätts [6, 7].

Beskrivning av nätbaserat sexuellt våld och dess olika former

Nätbaserat sexuellt våld mot barn och unga som sker på nätet med hjälp av digital teknik så som smartphones, tablets och datorer, våldet kan ta olika former. Det kan handla om alltifrån sexuella trakasserier till våldtäkt. Våldet sker främst på sociala medieplattformar, meddelandeappar och webbplatser som tillåter delning av bilder och videor, exempelvis Snapchat, Instagram och WhatsApp [6, 7]. Våldsutövaren kan vara en bekant eller en obekant till den som utsätts, exempelvis en pojk- eller flickvän, kompis eller någon helt

Att genomföra insatser för att stödja en jämlik och kunskapsbaserad hälso- och sjukvård för personer som har utsatts för sexuellt våld

okänd. Det finns flera olika former av nätbaserat sexuellt våld, de vanligaste formerna beskrivs nedanför.

Icke-samtyckande sexting

Sexting innebär utbyte av sexuella textmeddelanden, sexuella eller naken-/lättklädda bilder eller filmer via exempelvis smartphones [8, 11, 12]. Detta är vanligt och ökar bland unga. Sexting är inte ett okomplicerat fenomen eftersom de textmeddelanden, bilder och filmer som skickats frivilligt kan användas i kommande våldsutövning. Icke-samtyckande, eller ofrivillig sexting innebär att sexta utan samtycke [6]. Det kan handla om att någon sprider vidare sexts, som man själv skickat i förtroende inom ramen för en intim relation till andra för att såra eller skada. Det kan också handla om att någon skickar sexuella meddelanden, bilder eller filmer till en själv utan att man samtyckt till det, så som 'dickpics' eller porr [11]. Den svenska avhandling av Burén [13] poängterade vikten av se på sexting med personcentrerat fokus eftersom det även är en vanligt förekommande och naturlig del av sexuell utforskning och uttryck. En markör för våld inom formen sexting är om det sker utan samtycke [5, 6].

Hämndporr

Hämndporr innebär att sprida privata sexuella bilder eller filmer på nätet utan samtycke från den som avbildats. Bilderna och videorna kan ha tagits i smyg utan den avbildades vetskap eller som en del av partnervåld [11]. De kan också ha tagits och skickats frivilligt som sexts av den avbildade inom ramen för en intim relation. Ofta är det en tidigare partner som sprider bilderna eller filmerna när relationen tagit slut för att skada den som utsätts. Bilderna och filmerna kan läggas upp på särskilda hämndporrsajter eller spridas via sociala medier eller meddelandeappar [7]. Det kan också handla om att sexuellt innehåll publiceras på hemsidor. Exempelvis att ens tidigare partner skapat en sida på en porrsajt med bilder, namn och kontaktuppgifter [11].

Sextortion

Sextortion, eller sexuell utpressning, innebär att hota, pressa eller tvinga någon för att få personen att delta i en sexuell handling mot sin vilja [7]. Det kan handla om hot om att sprida intima bilder till familj och vänner för att få barnet eller den unge att skicka ännu mer sexuellt explicita bilder och filmer eller filma sexuella övergrepp på sig själv [11]. Den sexuella utpressningen kan trappas upp för varje bild eller film som skickas. Våldsutövaren kan vara såväl en partner [11] som någon helt okänd [14].

Grooming

Grooming innebär att någon, vanligtvis unga män, tar kontakt med barn och unga på nätet för att utnyttja hen sexuellt över nätet eller vid ett senare

Att genomföra insatser för att stödja en jämlik och kunskapsbaserad hälso- och sjukvård för personer som har utsatts för sexuellt våld

fysiskt möte. Våldsutövaren kan utge sig för att vara någon annan, exempelvis ett jämnårigt barn, och försöka bygga en förtroendefull relation genom smicker, komplimanger och falsk tillgivenhet. Våldsutövaren kan också vara mer offensiv och direkt försöka pressa eller hota barnet eller den unge [14].

Nätbaserat sexuellt partnervåld

När det nätbaserade sexuella våldet sker inom ramen för en relation förekommer samtliga av de ovan listade formerna. Nätbaserat sexuellt partnervåld kan handla om att ens partner pressar eller tvingar en att skicka eller ta emot meddelanden med naket eller sexuellt innehåll [11]. Det kan också handla om att naket eller sexuellt innehåll publiceras på hemsidor, i sociala medier eller skickas till ens kontakter, till synes i ens eget namn. Exempelvis att ens tidigare partner skapat en sida på en porrsajt med bilder, namn och kontaktuppgifter [11].

Riskfaktorer för att utsätta andra eller blir utsatt för nätbaserat sexuellt våld

Det finns ett antal identifierade riskfaktorer som kännetecknar de som utsätter andra för sexuellt nätbaserat våld. I flera studier kunde författarna konstatera att det var pojkar och unga män i högre grad än flickor som utsatt andra för oönskade sexsms [6, 12], och att de var mer psykiskt belastade än de som inte utsatte andra (4-6). Mori, Temple [12] såg att de pojkar som ägnade sig åt oönskade sexsms också var mer utagerande, hade substansbruk, var mer benägna att ha haft penetrativt sex tidigare i livet och hade i högre utsträckning sex utan preventivmedel, samt högre insidens av depression och annan psykisk hälsa [6, 14]. De listade riskfaktorerna var ännu viktigare att beakta om det var en yngre pojke som skickade oönskade sexsms. Dessutom kunde man se att de pojkar som var särskilt känsliga för gruppträck och deras sociala status hade en större benägenhet att sexta utan samtycke [6].

De unga som utsatts för nätbaserat sexuellt våld har konstaterats innefatta individer från alla kulturer [7] och är oftast äldre tonåringar [6, 8]. I Fernet, Lapierre [11] översikt kan man se att de unga flickor som utsatts inom en romantisk relation hade instabila kärleksrelationer och hade fler markörer för psykisk ohälsa – dock kunde man inte veta om dessa var riskfaktorer eller konsekvenser av våldet. Likaså har det noterats i svenska förhållande att det är tjejer som i högre utsträckning utsatts för flera olika former av våld och trakasserier, så kallat multiutsatta, jämfört med killar [10]. Till detta kommer ytterligare svenska fynd om att de som utsatts för sexuell grooming rapporterade en sämre känslomässig relation till sina föräldrar under uppväxten [15].

Hälsokonsekvenser av nätbaserat sexuellt våld

De olika formerna av nätbaserat sexuellt våld har visat sig få liknande konsekvenser för barns och ungas hälsa. Det är vanligt med psykisk ohälsa i form av låg självkänsla [6-8] och ångest och depression [6-8, 11, 12, 14, 16, 17]. De hotfulla situationer som nätbaserat sexuellt våld innebär för barn och unga, inte minst inom ramen för en parrelation eller grooming, kan leda till att barn och unga upplever en psykologisk stress [11] eller kan utveckla symptom på PTSD [14, 16]. Ytterligare konsekvenser är att det kan leda till att barn och unga utvecklar ett riskbruk [16, 17] eller självskadebeteende [18]. I vissa fall kan det också leda till självmordstankar och suicidförsök [11, 18].

Nätbaserat sexuellt våld kan även få konsekvenser för barn och ungas fysiska och sexuella hälsa. Det kan leda till fysiska skador som följd av det sexuella våldet eller som konsekvens av efterföljande självskadebeteende [14, 16]. Det kan också leda till sexuellt överförbara infektioner [17].

Nätbaserat sexuellt våld kan få sociala konsekvenser för barns och ungas liv, i form av exempelvis försämrade skolresultat [7, 16, 17]. En annan social konsekvens är att barn och unga kan dra sig undan från sitt sociala nätverk, inklusive familj och vänner [7, 11]. Dessutom kan det leda till bristande tillit till andra, med rädsla för nya relationer och problem i framtida relationer som följd [16, 17].

Likt de internationella studierna, rapporteras flera psykosociala och psykologiska hälsokonsekvenser bland svenska ungdomar i Västernorrland [10]. Ju fler former av trakasserier eleverna hade varit utsatta för desto högre var sannolikheten att de också rapporterade psykosomatiska besvär. Detsamma gällde depressiva symtom och självskadebeteende, med fler tillfällen av självskada i direkt relation till fler former av utsatthet.

Komponenter i preventiva åtgärder

Ur litteraturen om prevention [16, 17] kunde några vanliga behandlingskomponenter utrönas och kan användas som lärandeexempel under samtal med unga:

- resonemang om hur hälsosamma relationer ser ut,
- information om hur man kan identifiera någon som gör övertramp,
- diskussioner om sexualitet eller kön och känslor i de fall det gäller barn kring 10 år,
- samtal om normer och färdigheter,
- samtal om att vara defensiv som första reaktion på svårigheter i kärleksrelationer,
- samtal om olika aspekter av maskulinitet.

Att genomföra insatser för att stödja en jämlik och kunskapsbaserad hälso- och sjukvård för personer som har utsatts för sexuellt våld

Litteraturen har även identifierat att de som höll i de framgångsrika programmen antingen var jämnåriga ”peer coaches” eller facilitatörer som ej var utbildade terapeuter. Vilket kan ge vägledning kring vem och i vilket sammanhang preventiva åtgärder ges. Effekterna av de beforskade programmen inkluderade reduktion av faktiskt sexuellt våld, men inte om attityder gentemot sexuellt våld. Vidare fanns effekter avseende bystander-fenomenet, dvs att pojkar var mer benägna att säga ifrån om de hade genomgått ett preventionsprogram.

Att upptäcka nätbaserat sexuellt våld

Ungdomsmottagningar och elevhälsan kan upptäcka nätbaserat sexuellt våld mot barn och unga genom att:

- Vara uppmärksamma på tecken på våldsutsatthet, så som nedstämdhet, ångest, depression, social isolering med mera.
- Ställa frågor om våld på indikation, dvs när barn och unga visar tecken på våldsutsatthet.
- Ställa frågor på rutin om våld till barn och unga, genom att använda frågeformulär [16].
- Samtala med barn och ungdomar om relationer och digitala aspekter av deras liv [12].
- Vara särskilt uppmärksamma om det är en ung pojke som utfört någon form av sexuellt digitalt våld [6], då de ofta har en mängd andra riskfaktorer och hälsokonsekvenser.

Lärexempel: SEXIT

Det finns olika sätt att upptäcka och påbörja samtal om nätbaserat sexuellt våld, t.ex. genom ett strukturerat frågeformulär. SEXIT är ett beprövat frågeformulär som finns tillgängligt för alla att utbilda sig i och använda. Den ger möjlighet att både identifiera våldsutsatthet och förövare, samt fånga den digitala dimensionen av sexuellt våld. SEXIT har använts inom elevhälsan och på många ungdomsmottagningar och finns översatt till flera språk.

<https://www.vgregion.se/halsa-och-varld/varldgivarwebben/amnesomraden/kunskapscentrum-for-sexuell-halsa/utbildningar/catch-up-sexit/>

Juridiska aspekter av nätbaserat sexuellt våld

Sexualbrott omfattar olika brott¹ exempelvis:

- Våldtäkt
- Grov våldtäkt
- Våldtäkt mot barn
- Sexuellt övergrepp mot barn
- Utnyttjande av barn för sexuell posering
- Sexuellt utnyttjande
- Sexuellt ofredande
- Köp av sexuell tjänst

Våldtäkt mot barn

Våldtäkt mot barn innebär att någon som är äldre än 15 år har haft samlag, eller genomförd handling som är jämförlig med samlag, med en person under 15 år². Lagen finns till för att skydda barn och ungdomar från att bli sexuellt utnyttjade, och inte för att hindra ungdomar från att ha frivilligt sex. Det finns inget som hindrar barn under 15 år att ha frivilligt sex med varandra då ingen av dem är straffmyndig. Om dock ett av barnet har hunnit fylla 15 år medan den andra fortfarande är yngre än 15 år, kan det ses som våldtäkt mot barn.

Sexualbrottslagstiftning som bygger på frivillighet

Sedan den 1 juli 2018 har Sverige en sexualbrottslagstiftning som bygger på frivillighet³. Det innebär att gärningspersonen kan dömas för våldtäkt även om hot eller våld inte använts. Sex ska vara frivilligt. Domstolarna ska särskilt ta hänsyn till om frivillighet har kommit till uttryck genom ord eller handling eller på annat sätt.

Två nya brott har införts

- oaktsam våldtäkt
- oaktsamt sexuellt övergrepp

---

¹ 6 kap brottbalken

² 6 kap 4 § brottbalken

³ Prop. 2017/18:177

Att genomföra insatser för att stödja en jämlik och kunskapsbaserad hälso- och sjukvård för personer som har utsatts för sexuellt våld

Detta innebär att gärningspersonen kan dömas för våldtäkt/övergrepp om hen borde insett att någon inte deltar frivilligt men ändå genomför en sexuell handling med den personen.

Särskilt utsatt situation

En person kan inte anses delta frivilligt om gärningspersonen ”otillbörligt utnyttjar” att personen på grund av medvetlöshet, sömn, allvarlig rädsla, berusning eller annan drogpåverkan, sjukdom, kroppsskada, psykisk störning befinner sig i en särskilt utsatt situation. Den som genomför ett samlag, eller en jämförbar sexuell handling, med en person som inte deltar frivilligt ska dömas för våldtäkt. Vid bedömning av om deltagandet är frivilligt ska det särskilt beaktas om frivilligheten uttryckts genom ord eller handling, eller på något annat sätt.

Sexualbrott mot barn på nätet

Sexuella övergrepp och våld mot barn på nätet är när någon använder digitala medier för att övertala eller tvinga ett barn att göra något sexuellt som barnet inte vill. Det finns ingen särskild lagstiftning för sexuella övergrepp just på nätet, utan samma lagar gäller som överallt annars i samhället. De brott som kan bli aktuella vid sexuella övergrepp mot barn över internet sträcker sig från brottet våldtäkt till ett flertal andra brott.

Brott	Exempel
Utnyttjande av barn för sexuell posering ⁴	Någon kan låtsas vara någon annan och tar kontakt med barnet för att bli barnets kamrat och sedan be om till exempel nakenbilder.
Utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling ⁵	Någon kan försöka övertala eller tvinga barnet att göra något sexuellt mot betalning. Det kan till exempel vara att barnet själv ska göra något, eller se på när någon annat utför en sexuell handling eller delta på annat sätt.
Kontakt med barn i sexuell syfte ⁶	En vuxen kan kontakta barnet som är under 15 år för att utsätta barnet för någon form av sexualbrott som även kallas grooming.
Barnpornografibrott ⁷	Någon kan sprida, visa eller på annat sätt använda bilder eller filmer av sexuella övergrepp mot barn.
Sexuellt ofredande⁸	Någon kan sända över bilder av könsorgan (s.k ”dickpick”) mot personens vilja.

⁴ 6 kapitlet 8 § brottsbalken

⁵ 6 kapitlet 9 § brottsbalken

⁶ 6 kapitlet 10 a § brottsbalken

⁷ 16 kapitlet 10 a § brottsbalken

⁸ 6 kapitlet § 10 brottsbalken

Att genomföra insatser för att stödja en jämlik och kunskapsbaserad hälso- och sjukvård för personer som har utsatts för sexuellt våld

Våldtäkt kan ske över internet

I två avgöranden har Högsta domstolen bedömt sexuella övergrepp som skett över internet som våldtäkt mot barn och inte som brottet grovt sexuellt övergrepp mot barn. I båda fallen hade förövaren tagit kontakt med en flicka över internet och förmått flickan att penetrera sig själv i sexuellt syfte, i det ena fallet med fingret i det andra fallet med föremål.

Enligt lagen ska det dömas för våldtäkt mot barn när någon med ett barn under femton år genomför ett samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag.

Högsta domstolen konstaterar att omständigheterna var sådana att övergreppen innebar lika allvarliga kränkningar som samlag. Männen dömdes för våldtäkt mot barn.⁹

Hälso- och sjukvårdens och socialtjänstens ansvar vid sexuella övergrepp mot barn gäller även vid nätbaserade sexuella övergrepp

- **Anmälningsskyldighet till Socialtjänsten**

Hälso- och sjukvårdspersonalen har en skyldighet att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom eller misstänker att ett barn far illa¹⁰. Vårdgivaren kan då hantera anmälan enligt de rutinerna som skall finnas för våldsutsatta barn¹¹.

- **Sekretess och tystnadsplikt**

Inom den offentliga hälso- och sjukvården gäller sekretess¹². Inom den privata hälso- och sjukvården gäller tystnadsplikt¹³. Bestämmelserna innebär att hälso- och sjukvårdspersonalen inte obehörigen får röja vad hen i sin verksamhet har fått veta om patientens hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden. Som obehörigt röjande anses inte att någon fullgör sådan uppgiftsskyldighet som följer av lag eller förordning.

- **Möjlighet att bryta sekretess vid brottsmisstanke**

När det gäller misstanke om vissa brott mot barn under 18 år finns även en möjlighet att göra en polisanmälan om misstanken rör exempelvis brott mot liv och hälsa, brott mot frid och frihet eller sexualbrott. Det krävs inte att brottet uppnår en viss straffskala, som det gör för vuxna¹⁴.

- **Samverkan**

Hälso- och sjukvården ska på socialnämndens initiativ samverka med andra berörda i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa.

---

⁹ Mål: B 4072-21, B 4645-21

¹⁰ 14 kap. 1 § socialtjänstlagen

¹¹ 7 kap 3 § HLS-FS 2022:39

¹² 25 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen

¹³ 6 kap. 12 § patientsäkerhetslagen

¹⁴ 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken

Att genomföra insatser för att stödja en jämlik och kunskapsbaserad hälso- och sjukvård för personer som har utsatts för sexuellt våld

Vid samverkan ska de begränsningar att lämna ut uppgifter som följer av sekretessbestämmelser iakttagas¹⁵.

(Läs mer i Socialstyrelsens handbok ”Våld i nära relationer – handbok för socialtjänsten, hälso-och sjukvården och tandvården”.

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/handbocker--juridisk-handbok/2023-6-8592.pdf>

EU:s arbete med att förebygga och bekämpa sexuella övergrepp mot barn på nätet

EU och medlemsländerna samarbetar för att effektivt bekämpa sexuella övergrepp mot barn på nätet och skydda offren med hjälp av olika strategier.

Den 11 maj 2022 antog kommissionen ett lagstiftningsförslag som ska förebygga och bekämpa sexuella övergrepp mot barn. Detta förslag gör det obligatoriskt för tjänsteleverantörer att rapportera sexuella övergrepp mot barn på nätet på sina plattformar och anmäla dessa till myndigheterna. De nya reglerna ska hjälpa EU-länderna att:

- spåra och rapportera sexuella övergrepp mot barn på nätet
- förebygga sexuella övergrepp mot barn på nätet (inbegripet grooming)
- stödja offren

Den 29 april 2024 antogs en förordning för tillfälliga åtgärder (giltig till den 3 april 2026) för att ytterligare bekämpa sexuella övergrepp mot barn på nätet. Genom dessa regler införs skyldigheter för tjänsteleverantörer att minimera risken för att deras tjänster används för sexuella övergrepp mot barn på nätet genom att spåra och rapportera material med sexuella övergrepp mot barn. Detta är avgörande för att man ska kunna förebygga och stoppa övergrepp såväl på nätet och för att hjälpa offren eftersom man kan förhindra att material återkommer i digitala nätverk/forum. Förordningen är direkt tillämplig i alla EU:s medlemsländer.

- Förslag till regler för att förebygga och bekämpa sexuella övergrepp mot barn
- Sexuella övergrepp mot barn: rådet banar väg för förlängning av skyddsåtgärd (pressmeddelande 20.12.2023)
- Sexuella övergrepp mot barn: rådet och Europaparlamentet enas om att förlänga skyddsåtgärden (pressmeddelande 15.2.2024)
- Rådet ger klartecken till förlängning av en åtgärd för att bekämpa sexuella övergrepp mot barn (pressmeddelande 29.4.2024)

---

¹⁵ 5 kap. 8 § hälso- och sjukvårdslagen och 6 kap. 5 § patientsäkerhetslagen

Att samtala med personer med skadligt bruk och beroende och personer som lever i hemlöshet om sexuellt våld

Metod / Genomförandet

Arbetet med kunskapsstödet har utgått från myndighetens delprocess för framtagande av kunskapsstöd, med syfte att säkra att arbetsprocessen är systematisk och transparent, att ställningstaganden är motiverade och innehållet bygger på bästa tillgängliga kunskap i form av klinisk erfarenhet, expertkunskap och forskningsunderlag. Arbetet har genomförts i samverkan med sakkunniga experter. Underlaget har gått på remiss till ett antal sakkunniga och kliniskt verksamma personer för att säkra kvalitet och relevans för användare av kunskapsstödet.

Avgränsningar

Föreliggande kunskapsstöd utgick från kartläggningens ovan beskrivna identifierade behov av kunskapsstöd för hälso- och sjukvårdspersonal som möter personer som är utsatta för sexuellt våld:

Att anpassa befintliga utbildningar till olika gruppers behov
t.ex. hbtqi-personer, personer som har en funktionsnedsättning,
personer med missbruk/beroendeproblematik, personer i
hemlöshet samt barn och unga

För att fastställa vilken patientgrupp kunskapsstödet skulle fokusera på gjordes en första behovskartläggning där det undersöktes behov av kompletterande kunskapsstöd för de utsatta grupperna HBTQI, skadligt bruk och beroende samt personer som befinner sig i hemlöshet, barn och unga, personer med funktionsnedsättning. Detta gjordes genom dialogmöten med sakkunniga experter samt i en genomgång av befintligt kunskapsstöd eller pågående uppdrag.

Denna kartläggning identifierade ett stort behov av ett kompletterande kunskapsstöd för personer med skadligt bruk och beroende och personer som befinner sig i hemlöshet som är utsatta för sexuellt våld.

Att genomföra insatser för att stödja en jämlik och kunskapsbaserad hälso- och sjukvård för personer som har utsatts för sexuellt våld

Innehåll och utformning av kunskapsstöd

Behovskartläggningen visade att det behövdes ett kunskapsstöd som:

- samlar befintligt kunskap samt unika för vården relevanta aspekter specifika för denna målgrupp i ett och samma kunskapsstöd för att säkra kvalitén i bemötande och omhändertagande
- inbjuder till resonemang och diskussion för att adressera frågor om bemötande och vårdkultur som kan främja eller hindra upptäckt av sexuellt våld

Utifrån dessa identifierade behov skapades ett kunskapsstöd som är utformat som ett informations- och reflektions material för att stödja implementering av befintlig kunskap i området och för att möjliggöra reflektion och diskussion kring vårdkultur och bemötande. Materialet kan med fördel användas i arbetsgrupper t.ex. vid APT och uppmuntrar användaren att tillsammans öka medvetenheten om unika aspekter i vårdbehovet hos dessa personer. Vidare finns information om det konkreta tillvägagångssättet för att upptäcka och omhänderta sexuell våldsutsatthet. Kunskapsstödet är i form av en PowerPoint-presentation och finns i bilaga 3.

Kunskapsstödet planeras nå primärvården i en informationsinsats riktad primärt mot verksamheter inom primärvården. Ett samarbete är etablerat internt inom myndigheten för att samordna utbildningsinsatser med andra pågående regeringsuppdrag som fokuserar på sexuell våldsutsatthet.

Ytterligare behov av kunskapsstöd

Kunskapsstöd riktat till barn och unga

I dialogmöten med sakkunniga och relevanta aktörer från civilsamhället som arbetar med målgruppen adresserades vikten av att skapa ett kunskapsstöd som riktar sig direkt till barn och unga. Ökade kunskaper om olika former av nätbaserat sexuellt våld anses kunna bidra i preventivt syfte och motverkar normalisering av dessa former av sexuellt våld. Vidare så är det av vikt att barn och unga som utsatts och som utsätter andra själva får en ökad medvetenhet om att deras genomförda eller upplevda handlingar kan vara straffbara.

Att ge riktat stöd till barn och unga med intellektuell funktionsnedsättning och/eller autism

I SBU:s kunskapsunderlag konstaterades att det inte finns tillräckligt med vetenskapligt stöd för att dra slutsatser om effekter av psykosociala insatser och psykologisk behandling för personer med intellektuell funktionsnedsättning som har varit utsatta för sexuellt våld [4]. I den vetenskapliga litteraturen lyfts även personer med autism som en särskild sårbar grupp som i hög grad är utsatta för nätbaserat sexuellt våld [19]. Det finns studier som tyder på att patientgruppen även finns bland de som utsätter andra för sexuellt våld, dock är forskningsfältet begränsat till små studier utan kontrollgrupper vilket innebär att slutsatserna är osäkra [20]. Vidare konstaterar SBU att det är av vikt att skapa behandlingsinsatser som är anpassade till personer med IF och/eller autism.

Referenser

1. Hammarstrom S, Bernhardsson S, Nilsen P, Elisson J, Frosthholm E, Lindroth M. Ask me, listen to me, treat me well and I shall tell: a qualitative study of Swedish youths' experiences of systematic assessment of sexual health and risk-taking (SEXIT). *Sex Reprod Health Matters*. 2022; 30(1):2146032.
2. SBU. Psykologiska och psykosociala behandlingsinsatser för barn 7 år eller yngre som utsatts för sexuellt våld; 2024.
3. SBU. Vård för personer som utsatts för sexuellt våld psykologisk behandling av komplex PTSD; 2024.
4. SBU. Psykologiska och psykosociala behandlingsinsatser för personer med intellektuell funktionsnedsättning som utsatts för sexuellt våld; 2024.
5. Hunehäll Berndtsson K. Digitala sexuella trakasserier i skolan: Elevperspektiv på sexting, utsatthet och jämställdhet: Göteborgs universitet; 2022.
6. Barroso R, Marinho AR, Figueiredo P, Ramião E, Silva AS. Consensual and non-consensual sexting behaviors in adolescence: A systematic review. *Adolescent Research Review*. 2023; 8(1):1-20.
7. Patel U, Roesch R. The Prevalence of Technology-Facilitated Sexual Violence: A Meta-Analysis and Systematic Review. *Trauma Violence Abuse*. 2022; 23(2):428-43.
8. Handschuh C, Cross A, Smaldone A. Is Sexting Associated with Sexual Behaviors During Adolescence? A Systematic Literature Review and Meta-Analysis. *Journal of Midwifery & Women's Health*. 2019; 64(1):88-97.
9. Jonsson L, Svedin CG. Barn utsatta för sexuella övergrepp på nätet. Linköping/Stockholm: Linköping University Electronic Press / Stiftelsen Allmänna Barnhuset; 2017.
10. Gillander Gådin K, Dahlström A, Dahlqvist H. Ungas psykiska hälsa och utsatthet för våld och trakasserier : Rapport från en enkätstudie till elever i årskurs nio i Västernorrland. Sundsvall; 2024.
11. Fernet M, Lapierre A, Hébert M, Cousineau M-M. A systematic review of literature on cyber intimate partner victimization in adolescent girls and women. *Computers in Human Behavior*. 2019; 100:11-25.
12. Mori C, Temple JR, Browne D, Madigan S. Association of Sexting With Sexual Behaviors and Mental Health Among Adolescents: A Systematic Review and Meta-analysis. *JAMA Pediatr*. 2019; 173(8):770-9.
13. Burén J. Sexting among adolescents: A gendered online phenomenon, related to individual and social determinants. Borås: Stema; 2020.
14. Mooney V. A systematic review of the United Kingdom's contact child sexual exploitation perpetrator literature: Pointing a way forward for future research and practice. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*. 2022; 19(2):40-57.
15. Jonsson LS, Bladh M, Priebe G, Svedin CG. Online sexual behaviours among Swedish youth: associations to background factors, behaviours and abuse. *Eur Child Adolesc Psychiatry*. 2015; 24(10):1245-60.

Att genomföra insatser för att stödja en jämlik och kunskapsbaserad hälso- och sjukvård för personer som har utsatts för sexuellt våld

16. Arrojo S, Santirso FA, Lila M, Gracia E, Conchell R. Dating violence prevention programs for at-risk adolescents: A systematic review and meta-analysis. *Aggression & Violent Behavior*. 2024; 74.
17. Verbeek M, Weeland J, Luijk M, van de Bongardt D. Sexual and dating violence prevention programs for male youth: A systematic review of program characteristics, intended psychosexual outcomes, and effectiveness. *Archives of Sexual Behavior*. 2023; 52(7):2899-935.
18. Nesi J, Burke TA, Bettis AH, Kudinova AY, Thompson EC, MacPherson HA, et al. Social media use and self-injurious thoughts and behaviors: A systematic review and meta-analysis. *Clinical Psychology Review*. 2021; 87.
19. Trundle G, Jones KA, Ropar D, Egan V. Prevalence of Victimization in Autistic Individuals: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Trauma, Violence & Abuse*. 2023; 24(4):2282-96.
20. Margari A, De Agazio G, Marzulli L, Piarulli FM, Mandarelli G, Catanesi R, et al. Autism spectrum disorder (ASD) and sexual offending: A systematic review. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*. 2024; 162:105687.

Bilaga 1. Metodbeskrivning

Kunskapsstöd om nätbaserat sexuellt stöd

Bakgrund

I enlighet med Socialstyrelsens processer att ta fram kunskapsstöd ingår det att ta fram vetenskapligt underlag för de identifierade frågeställningarna. Kunskapsstödet ska i första hand utgå ifrån systematiska översikter då dessa, om de är välgjorda och riskerna för bias är minimerade, bedöms bäst visa på det samlade vetenskapliga underlaget i frågan. En systematisk översikt kännetecknas av en systematisk och transparent metod för att söka litteratur, göra urval, kvalitetsgranska studier och redovisa och sammanställa resultaten. Det kan vara svårt att skilja en systematisk översikt från en systematisk kartläggning, det vill säga hur väl resultaten av ingående studier har syntetiserats. Det finns stor variation i hur resultat och slutsatser presenteras i olika översikter. Vissa artiklar beskriver de ingående studierna narrativt, analyserar studierna tematiskt eller beräknar effekter av åtgärder med statistiska metoder (dvs. meta-analyser). Den aktuella sökningen har resulterat i flertalet narrativa eller tematiska analysmetoder och ett färre antal har använt systematisk metod.

Sökstrategi och relevansgranskning

De identifierade artiklarna har olika teman och syften men kan alla bidra till att belysa och beskriva vad nätbaserat sexuellt våld är. Vi har exkluderat ett stort antal studier då de inte berörde nätbaserat sexuellt våld eller studier.

Gallring och granskning av relevant litteratur har gjorts under juni-juli 2024, utifrån följande urvalskriterier:

Fenomenbeskrivning	Systematiska översikter och meta-analyser (kvantitativa, ibland kvalitativa) om fenomenet nätbaserat sexuellt våld av, med eller mot barn och unga. Vi har inkluderat upptäckt av våldsutövande om det har betydelse för upptäckt och omhändertagande av våldsutövare.
---------------------------	--

Litteratursökningen var bred och med syfte att beskriva fenomenet. En kompletterande sökning som inkluderat begrepp som **funktionsnedsättning** och om att **ta/få betalt**. Dessa kommer att granskas vid senare skede.

Att genomföra insatser för att stödja en jämlik och kunskapsbaserad hälso- och sjukvård för personer som har utsatts för sexuellt våld

Interventioner

Systematiska översikter och meta-analyser (kvalitativa såväl som kvantitativa) om interventioner som berör barn och unga som utsatts för nätbaserat sexuellt våld av. Vi har även inkluderat interventioner för förövare och för de som utsatts.

Exempelvis:

Stöd- och samtal

Preventiva program eller åtgärder

Interventioner efter utsatthet

Bedömning av översikternas kvalitet

I arbetet med att bedöma kvaliteten i översikterna har vi utgått från ROBIS¹⁶. Vi har använt samtliga ROBIS-kriterier, som summeras i tabell 1. Risken för bias kan användas som ett kvalitetsmått enligt följande:

Låg risk = Högre kvalitet

Hög risk = Lägre kvalitet

Oklar risk = påverkas av de riskfaktorer som bidragit till oklarhet kan artikeln antingen antas ha hög eller låg kvalitet. Författarnas egna analys av bias och användning av biasbedömning i sin analys av deras ingående studier påverkar vår bedömning

Tabell 1. ROBIS-kriterier i korthet

Syfte och kriterier för urval av studier?

Forskningsfrågan och kriterier för inkludering ska helst vara fastställda innan översikten genomförs.

Identifikation och val av studier?

Var litteratursökningen tillräckligt omfattande och fanns dokumentation kring litteratursökningen. Sökningen bör göras i minst två elektroniska databaser. Översikten ska ange de årtal och databaser som ingår (t ex Central, Embase och Medline). Ämnesord (keywords) och/eller MeSH-termer ska anges och helst sökstrategin. Alla sökningar bör kompletteras med manuell sökning i t.ex. artiklarnas referenslistor.

Minst två oberoende granskare ska ha utfört dataextraktionen, och ett konsensusförfarande bör beskrivas i de fall oenighet uppstått.

Bedömning av studier och dataextraktion?

Kontrollerades dataextraktionen av flera medarbetare. Fanns tillräckliga uppgifter om studierna för att möjliggöra en analys av resultaten? Uppgifter om deltagarna, åtgärd/behandling och utfall i studierna bör presenteras i sammanfattad form, t ex i en tabell.

¹⁶ [Granskningsmallar \(sbu.se\)](http://sbu.se)

Att genomföra insatser för att stödja en jämlik och kunskapsbaserad hälso- och sjukvård för personer som har utsatts för sexuellt våld

Systematisk granskning av bias, innebär att författarna använt sig av en vedertagen metod för att granska studiernas design. Utförandet av biasbedömning väger relativt tyngre än vissa andra metodologiska faktorer.

Analys och syntes?

Utvärderingen av metodologisk stringens och vetenskaplig kvalitet ska framgå i översiktens analys och dess slutsatser, och tydligt anges vid utformning av rekommendationer. Analysmetodens lämplighet ska värderas och bedömning av heterogenitet, publikationsbias samt sensitivitetsanalys utföras.

Våra tillägg: Har den vetenskapliga kvaliteten hos studierna använts i analysen av resultaten?

I flertalet översikter har författarna inte värderat den vetenskapliga kvaliteten eller risk för bias osv i de ingående studierna, som kan vara kvalitativa studier. De sammanställs ofta beskrivande, narrativt eller i teman. Det är ett plus om kvaliteten värderats och inkluderats i slutsatserna.

Bedömning i olika kvalitetsnivåer

Två granskare har gjort självständiga bedömningar för varje översikt som sedan diskuteras i de fall bedömningen skiljer sig åt, och enas kring bedömning av risken för bias (låg/hög/oklar). Tabell 2 visar kvalitetsbedömningens intervall med tillhörande beskrivning av bedömningen. Av de initialt identifierade översikterna har n=27 bedömts beröra de ämnen som sökningen syftade till.

Tabell 2. Kvalitetsintervall och beskrivning av innehåll inom intervallen

Låg kvalitet	<ul style="list-style-type: none"> • Brister i beskrivning, sammanställning och tolkning av resultatet • av ingående studier • Avsaknad av tolkning av resultat. • Risk för bias i flera avseenden. • Avsaknad av analys i förhållande till identifierade bias
Måttlig/oklar kvalitet	<ul style="list-style-type: none"> • Vissa brister i redovisning av genomförande. • Vissa brister i beskrivning, sammanställning och tolkning av de • ingående studierna • Vissa risker för bias. • Adekvat redovisning men ingen värdering av kvalitet i sammanställning av resultaten
Hög kvalitet	<ul style="list-style-type: none"> • Uppfyller alla eller de allra flesta kriterierna för redovisning av genomförande. • Bra beskrivning av de ingående studierna och vad som karakteriserar de. • Sammanvägning och tolkning av resultat av de ingående studierna. • Inga eller ringa risk för bias.

Sammanfattning av det vetenskapliga underlagets kvalitet

Sökningen har resulterat i en bredd av översikter och kunskapssammanställningar, med olika ansats, olika frågeställningar, vilka varit mer eller mindre specifika. De innefattar olika typer av studier: kvalitativa såväl som kvantitativa, med eller utan jämförelsegrupp. Sättet författarna valt att presentera resultaten har också skiljt sig åt, det finns narrativa beskrivningar, tematiska beskrivningar och metaanalyser bland resultaten.

De flesta översikter bedöms ha låg kvalitet, ett antal med oklar kvalitet och få med hög kvalitet. I flertalet fall finns ett systematiskt tillvägagångssätt, som är mer eller mindre uttömmande. Ofta redovisas och beskrivs resultaten tematiskt men det är otydligt hur författarna omhändertagit resultaten i sina slutsatser och om de gjort några egna analyser, det vill säga en syntes av resultaten. Författarna har i olika utsträckning redovisat studiernas kvalitet men inte alltid kopplat detta till slutsatserna eller i syntesen. Dessa faktorer har påverkat bedömningen av kvaliteten och gjort att ett stort antal studier graderats ner till låg kvalitet eller oklar.

De översikter som har hög kvalitet samt ett par som har oklar kvalitet har använts i det vetenskapliga underlaget. Översikterna med högst kvalitet kommer först i tabell 3, därefter sådana som ansetts vara av intresse och med oklar kvalitet.

Tabell 3. Sammanställning av de artiklar som har tillräcklig kvalitet för fortsatt handläggning

Artikelinformation: Författare, År, Titel	Kort summering av innehåll	Kvalitet
Arrojo, Sara (mm); 2024; Dating violence prevention programs for at-risk adolescents: A systematic review and meta-analysis	Systematisk översikt och metaanalys som tittat på preventionsprogram för ungdomar 'at risk' för dating violence. Olika effekter av programmen beroende på vilken typ av dating violence som var utfallsmått.	Låg risk för bias
Barroso, Ricardo (mfl); 2023; Consensual and Non-consensual Sexting Behaviors in Adolescence: A Systematic Review	Systematisk översikt om sexting (sexsms?), consensual - och non-consensual sexting, adolescents, risk factors. Det finns ingen tydlighet avseende definitionen av consensual och non-consensual sexting. Samt saknas litteratur om vilka som utför consensual eller non-consensual sexting.	Låg risk för bias

Att genomföra insatser för att stödja en jämlik och kunskapsbaserad hälso- och sjukvård för personer som har utsatts för sexuellt våld

Artikelinformation: Författare, År, Titel	Kort summering av innehåll	Kvalitet
	Denna syst littöversikten ville ta reda på vad som påverkar individer att sexta (bägge typer) resp. vilka skillnader det är i grupper som sextar inom respektive typ av sexting.	
Fernet, Mylene (mfl); 2019; A systematic review of literature on cyber intimate partner victimization in adolescent girls and women.	Systematisk översikt och metaanalys om Tonårsflickors utsatthet för nätbaserat våld i nära relationer (IPV). Prevalensen för denna typ av utsatthet varierade mellan 1% och 78% mellan studierna. En slutsats var att litteratur saknas på området och att information om skyddande faktorer behövs.	Låg risk för bias
Handschuh et al. 2019. Is Sexting Associated with Sexual Behaviors During Adolescence? A Systematic Literature Review and Meta-Analysis	Systematisk översikt och metaanalys med slutsats om att de ungdomar som sexsmsar är mer benägna att ägna sig åt sexuell aktivitet och att barnmorskor och 'health advisers' som träffar unga borde diskutera sexsms när de talar om sexvanor.	Låg risk för bias
Mori, et al.; 2019; Association of Sexting With Sexual Behaviors and Mental Health Among Adolescents - A Systematic Review and Meta-analysis	Systematisk översikt och metaanalys om Sexsms är associerat med sexuella beteenden och med psykisk ohälsa, särskilt bland yngre tonåringar.	Låg risk för bias
Nesi, Jaqueline (mfl); 2021; Social media use and self-injurious thoughts and behaviors: A systematic review and meta-analysis	Systematisk översikt och metaanalys med slutsats att det finns associationer mellan specifika aspekter av sociala medier (cybervictimization (nätmobbing?), sociala medier som visar självskadebeteenden och problematisk användning av sociala medier) och självskadebeteenden/tankar. Majoriteten av studierna fokuserade på nätmobbing, resultaten visade på koppling till självskadebeteenden samt att den starkaste kopplingen var hos tonåringar som även hade självmordstankar.	Låg risk för bias

Att genomföra insatser för att stödja en jämlik och kunskapsbaserad hälso- och sjukvård för personer som har utsatts för sexuellt våld

Artikelinformation: Författare, År, Titel	Kort summering av innehåll	Kvalitet
Mooney, Vicky (mfl); 2021; A systematic review of the United Kingdom's contact child sexual exploitation perpetrator literature: Pointing a way forward for future research and practice	Temat i översikten var: Hinder för att undersöka ett komplext fenomen (barnexploatering) Förståelse för de som utför barnexploatering Förhållningssätt gentemot de som utför barnexploatering.	Oklar kvalitet. Är en narrative analys, ej en systematisk översikt. Innehåller kvalitativa studier av intresse.
Patel, Unnati; 2022; The Prevalence of Technology-Facilitated Sexual Violence: A Meta-Analysis and Systematic Review	Systematisk översikt och met-analys som beskriver prevalenssiffror för olika typer av utsatthet, samt prevalenssiffror för olika former av sexuellt nätbasert våld.	Oklar kvalitet visar viktiga aspekter saknas men temat är precis det vi behöver för vår sammanställning.
Verbeek et al.; 2023. Sexual and Dating Violence Prevention Programs for Male Youth: A Systematic Review of Program Characteristics, Intended Psychosexual Outcomes, and Effectiveness	Analys av identifierade förebyggande program om VINR riktad mot yngre män, intended psychosocial outcome, empiriskt belagd effektivitet av programmen. Ger förslag på innehåll till förebyggande program.	Oklar kvalitet. Dock ej en systematisk översikt. Detta är en välgjord narrativ analys.

Att genomföra insatser för att stödja en jämlik och kunskapsbaserad hälso- och sjukvård för personer som har utsatts för sexuellt våld

Socialstyrelsen

Att genomföra insatser för att stödja en jämlik och kunskapsbaserad hälso- och sjukvård för personer som har utsatts för sexuellt våld (artikelnr 2024-12-9350) kan laddas ner från socialstyrelsen.se/publikationer.